

інструменту остаточного розподілу зони впливу у Східній Європі, що й планував свого часу Є.Примаков. Водночас, триватиме руйнування відомої парадигми про спорідненість трьох братніх народів (українців, білорусів і росіян) і поява нового парадигмального бачення, в якому нішу українців займатимуть новороси. Це, власне, логічний висновок з теорії Новоросії. Українці сприйматимуться, як чужа національно-культурна ідентичність.

Список використаних джерел

1. Меморандум про основи нормалізації відносин між Республікою Молдова і Придністров'ям // Гомін. – 1997. – 19 травня. – С.1.
2. Протокол согласованных вопросов // Перепелица Г. Конфликт в Приднестровье: причины, проблемы и прогноз развития. – К.: Стилюс, 2001. – С.87.
3. Совместное заявление Президентом Республики Молдова, Российской Федерации и Украины о скорейшем политическом урегулировании Приднестровского конфликта от 19 января 1996 года // Перепелица Г. Конфликт в Приднестровье: причины, проблемы и прогноз развития. – К.: Стилюс, 2001. – С.82–83.
4. Соглашение “О принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова от 21 июля 1992 года” // Центральный государственный архив Приднестровской Молдавской Республики. – Ф.914. – Оп.1. – Д.2.
5. Візит Президента України // Гомін. – 1997. – 17 березня. – С.1.
6. Візит Л.Кучми до Республіки Молдова // Урядовий кур'єр. – 1997. – 13 березня. – С.1–2.
7. Европеизация и разрешение конфликтов: конкретные исследования европейской периферии // Бруно Копитерс, Майкл Эмерсон. – М.: Изд-во “Весь мир”, 2005. – 312 с.
8. История Приднестровской Молдавской Республики // Под ред. проф. В.Гросула. – Тирасполь: РИО ПГУ, 2001. – Т.2. – Ч.2.
9. Кметь С. Що таке “Новоросія” і як з нею бути // Українська правда. – 2014. – 19 жовтня. – С.1.
10. Марциновський А. “Голос України” про Придністров'я // Гомін. – 1996. – 1 квітня. – С.1.
11. Україна – теж гарант // Гомін. – 1997. – 5 травня. – С.1.
12. Чернега М. Зміцнення зв'язків // Гомін. – 1997. – 30 червня. – С.1.
13. Чернега М. Надала допомогу Україна // Гомін. – 1997. – 1 грудня. – С.1.
14. Морозов Е. Теория новороссии //Режим перегляду: <http://whiteworld.Ruweb.Info>.

References

1. Memorandum pro osnovy normalizacii' vidnosyn mizh Respublikoju Moldova i Prydnistrov'jam // Gomin. – 1997. – 19 travnja. – S.1.
2. Protokol soglasovannyh voprosov // Perepelica G. Konflikt v Pridnestrov'e: prichiny, problemy i prognoz razvitija. – K.: Stilos, 2001. – S.87.
3. Sovmestnoe zajavlenie Prezidentov Respubliki Moldova, Rossijskoj Federacii i Ukrainy o skorejshe politicheskom uregulirovanii Pridnestrovskogo konflikta ot 19 janvarja 1996 goda // Perepelica G. Konflikt v Pridnestrov'e: prichiny, problemy i prognoz razvitija. – K.: Stilos, 2001. – S.82–83.
4. Soglashenie “O principah mirnogo uregulirovanija vooruzhennogo konflikta v Pridnestrovskom regione Respubliki Moldova ot 21 ijulja 1992 goda” // Central'nyj gosudarstvennyj arhiv Pridnestrovskoj Moldavskoj Respubliki. – F.914. – Op.1. – D.2.
5. Vizyt Prezydenta Ukrai'ny // Gomin. – 1997. – 17 bereznja. – S.1.
6. Vizyt L.Kuchmy do Respubliki Moldova // Urjadovij kur'jer. – 1997. – 13 bereznja. – S.1–2.
7. Evropeizacija i razreshenie konfliktov: konkretnye issledovanija evropejskoj periferii // Bruno Kopiters, Majkl Jemerson. – M.: Izd-vo “Ves' mir”, 2005. – 312 s.
8. Istoriija Pridnestrovskoj Moldavskoj Respubliki // Pod red. prof. V.Grosula. – Tiraspol': RIO PGU, 2001. – T.2. – Ch.2.
9. Kmet' S. Shho take “Novorosija” i jak z neju buty // Ukrai'ns'ka pravda. – 2014. – 19 zhovtnja. – S.1.
10. Marcynovs'kyj A. “Golos Ukrai'ny” pro Prydnistrov'ja

// Gomin. – 1996. – 1 kvitnja. – S.1.

11. Ukrai'na – tezh garant // Gomin. – 1997. – 5 travnja. – S.1.
12. Cherna M. Zmicnennja zv'jazkiv // Gomin. – 1997. – 30 chervnja. – S.1.
13. Cherna M. Nadala dopomogu Ukrai'na // Gomin. – 1997. – 1 grudnja. – S.1.
14. Morozov E. Teoryja novorossy // Rezhym peregljadu: <http://whiteworld.Ruweb.Info>.

Pintsak V. I., candidate of political sciences, assistant of new and newest time history department Yuriy Fedkovych Chernivtsy national university (Ukraine, Chernovtsy), pintsak@mail.ua

Geopolitical aspects of E. Primakov's policy in settlement of Transnistrian conflict

Current article is the analysis of the Russian Federation foreign policy concerning Moldova and Ukraine against a background of Ukraine's active actions in the framework of Transnistrian conflict settlement during 1995–1997.

The main purpose of given article is the analysis of Evgeniy Primakov's Transnistrian conflict peace settlement plan and possible consequences of hypothetical enlargement of Ukrainian territories by inclusion Transnistria in its structure.

Such methods of research used by the author as the analysis, synthesis and modeling enable to come to the following conclusion. E.Primakov's peace settlement plan was only a part of Russian general policy of strengthening influence in the region. Transnistrian conflict should be estimated both as the object of a policy and the amplification tool of the Russian Federation influence zone in the Black Sea Coast region. Hypothetical widening of Ukrainian territories by inclusion Transnistria is the threat to its sovereignty.

Keywords: Transnistrian conflict, Ukraine, the Russian Federation, Novorossia (New Russia), “common state”.

Пинцак В. И., кандидат политических наук, ассистент кафедры истории нового и новейшего времени, Черновицкий национальный университет им. Юрия Федьковича (Украина, Черновцы), pintsak@mail.ua

Геополитические аспекты политики Е. Примакова в урегулировании Приднестровского конфликта

На фоне рассмотрения активизации действий Украины в урегулировании Приднестровского конфликта на протяжении 1995–1997 гг. анализируется внешняя политика Российской Федерации относительно Молдовы и Украины.

Целью данной статьи является анализ плана Евгения Примакова относительно мирного урегулирования Приднестровского конфликта и оценка последствий гипотетического приращения территории Украины путем включения в ее состав Приднестровья.

Использованные автором такие методы исследования, как анализ, синтез, моделирование дают возможность прийти к следующему заключению. План мирного урегулирования Е.Примакова был только частью общей политики усиления российского влияния в регионе. Приднестровский конфликт следует оценивать в качестве объекта политики и, одновременно, инструмента усиления зоны влияния Российской Федерации в Причерноморском регионе. Гипотетическое приращивание территории Украины путем включения Приднестровья в ее состав является угрозой ее суверенитету.

Ключевые слова: Приднестровский конфликт, Украина, Российская Федерация, Новороссия, “общее государство”.

* * *

УДК 327(476)

Польовий Т. Є.
кафедра міжнародних відносин, Інститут історії,
політології та міжнародних відносин,
Прикарпатський національний університет
(Україна, Івано–Франківськ), taraspolo@gmail.com

ЗМІНА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ НА ФОНІ ТРАНСФОРМАЦІЙ В СЕРЕДИНІ ДЕРЖАВИ (1993–1996 РР.)

Досліджено трансформацію зовнішньополітичного курсу РБ, в період 1993–1996 рр. Висвітлено вплив внутрішньополітичних реалій на формування зовнішньої політики держави. Розкрито зміст договорів укладених білоруською стороною у вказаний період. Проаналізовано перші зовнішньополітичні здобутки О. Лукашенка.

Ключові слова: зовнішня політика, внутрішня політика, РБ, референдум, політичне протистояння, білорусько–російські відносини, зовнішньополітична ізоляція.

З ряду, вчених, що розглядають процес розвитку зовнішньополітичної активності РБ відзначимо: В.Снапковського [10], який, розглядає проблему становлення і розвитку зовнішньої політики РБ у 1991–2004 рр.

Авторитетний білоруський дослідник В.Улахович [5], аналізує зовнішньополітичну діяльність РБ крізь призму концептуально–системного підходу. Варте уваги дослідження білоруського автора В.Шадурського [11; 18], “Зовнішня політика Республіки Білорусь: пошук оптимальної моделі”. В ньому аналізується процес пошуку зовнішньополітичної моделі в період незалежності. Значну цінність серед масиву літератури має монографічне дослідження польського дослідника Р.Чахора [1; 2], “Зовнішня політика Республіки Білорусь в 1991–2011 рр.”, в якій комплексно аналізується участь РБ у двосторонніх відносинах, розглядається зовнішньополітична діяльність країни у міжнародних організаціях.

Метою статті є дослідження білоруської зовнішньої політики впродовж 1993–1996 рр. та аналіз внутрішніх факторів, що позначились на зовнішніх відносинах РБ.

Завдання: розглянути в історичній ретроспективі зовнішню політику РБ, визначити вплив внутрішньополітичних факторів на міжнародну діяльність держави, висвітлити зміст основних двосторонніх договорів, укладених у відповідний період, проаналізувати причини погіршення відносин із Заходом, та їх вплив на вибір подальшої зовнішньополітичної орієнтації РБ.

На початку 1990–х рр. економічна ситуація в Білорусі була вкрай важкою. Не працювали цілі галузі промисловості. Така ситуація була логічним результатом розпаду єдиного радянського промислового комплексу. Це мало своїм безпосереднім наслідком поширення серед широких верств населення проросійських настроїв. У складі Радянського Союзу, Республіка Білорусь належала до числа найрозвиненіших республік, що забезпечувало високий рівень доходів населення. Тому не дивно, що в умовах гострої системної кризи білоруському суспільству була притаманна ностальгія за радянським минулим. З іншого боку, курс на зближення з Російською Федерацією активно підтримували консервативно налаштовані представники старої комуністичної номенклатури, які зуміли зберегти за собою позиції в системі центральної влади. Проросійську орієнтацію в якості основного зовнішньополітичного вектора РБ відстоював також прем'єр–міністр країни В'ячеслав Кебіч (1990–1994– голова Ради міністрів БРСР, Прем'єр–міністр Республіки Білорусь), який поступово концентрував у своїх руках реальну політичну владу. Тим часом, як, головним прихильником курсу молодій республіки на захід, був спікер Верховної Ради РБ С.Шушкевич.

Зазначимо, що Республіка Білорусь, зі свого боку, не викликала зацікавлення зі сторони потенційних західних партнерів. До 1992 р. РБ встановила дипломатичні контакти із більшістю країн світу, а також добровільно відмовилась від ядерної зброї. Після цього, зі сторони західних країн спостерігається зниження інтересу до РБ, захід більше не приділяв

уваги Білорусі, вважаючи її зоною геополітичного впливу Росії [1, с. 47].

Цілком слушними, на нашу думку, видаються слова польського дослідника білоруської проблематики Р.Чахора, який оцінюючи політику Білорусі щодо Заходу, і Заходу відносно РБ, підкреслює брак чіткої платформи для співпраці та незбалансованість Білорусі у стосунках з Росією і Заходом [2, с. 56].

У випадку із офіційним Мінськом, станом на початок 1990–х рр., можна говорити про відсутність осмисленого бачення концепції зовнішньої політики. Це зумовлювалось, передусім, внутрішньополітичними протиріччями та економічними труднощами, з якими зіткнулася республіка в перші роки незалежності. Відверте небажання білоруської влади реформувати економіку, а також нездатність владної верхівки залучити до Білорусі іноземні, в першу чергу західні, інвестиції та кредити залишали РБ наодинці із економічними, а як наслідок – політичними проблемами.

Наявність у політичній системі РБ двох абсолютно полярних в ідеологічному плані сил БНФ (Білоруський Народний Фронт) і комуністичної більшості на чолі із прем'єр–міністром країни В.Кебічем, привела до тривалого протистояння, ареною якого став білоруський парламент.

Гостро постала проблема дострокового припинення повноважень Верховної Ради РБ. Боротьба, що розгорнулася між парламентськими силами трансформувалась у створення зі сторони БНФ ініціативної групи, метою якої був збір підписів для проведення референдуму щодо розпуску Верховної Ради РБ і проведення дострокових виборів. Не зважаючи на те, що було зібрано 440 тис. підписів при необхідних 350 тис., білоруський парламент приймає рішення не проводити плебісцит. Противники проведення референдуму стверджували, що його проведення приведе до безвладдя в країні, а також вказували на порушення законодавства при процедурі збору підписів. Такий розвиток подій значною мірою зумовлювала доволі суперечлива та неоднозначна позиція спікера ВР С.Шушкевича. З одного боку, повторювалась теза про прихильність до “еволюційного підходу”, до так званого “естонського варіанту”, при якому парламент сам вирішує питання про свій розпуск і призначає нові вибори депутатів. В той же час, неодноразово звучали заяви С.Шушкевича, що референдум повинен відбутися, так як неможна ігнорувати волю 440 тис. громадян Білорусі [3].

Коментуючи рішення парламенту координатор фракції Народного фронту С. Наумчик* заявив, що парламент примусово “схилив до співжиття” з собою усю республіку [3].

Таким чином, референдум, який на думку опозиційно налаштованих сил міг змінити Білорусь, так і не відбувся. Розвиток подій був дуже далеким від еволюційного, – скоріше мова йшла про імперсько–номенклатурний реванш [4]. Підписання в 1993 р. РБ Договору про колективну безпеку, посилює позиції

* Білоруський політик, журналіст. В 1990–1996 рр. – депутат Верховної Ради РБ, координатор парламентської опозиції БНФ. Член Білоруського ПЕН – центру. В 1996 р. отримав політичний притулок в США.

консервативно налаштованої парламентської більшості. Одночасно до 1993 р. окреслився курс на реставрацію СРСР, або хоча б відновлення зв'язків з Росією з наступною реінтеграцією [5, с. 104].

Між тим, на тлі внутрішньополітичної боротьби та реваншистських настроїв частини білоруського політикуму, знаковою подією в політичному житті РБ став візит в Мінськ 15 січня 1994 р. американського президента Б.Клінтона. Приїзд американського лідера був заслугою голови ВР РБ С.Шушкевича, який ще в 1993 р., перебуваючи з офіційним візитом у Вашингтоні, запросив Б.Клінтона відвідати Білорусь. Ще у 1992 р. в Мінську відкрилося посольство США, а уже в наступному році – білоруське посольство в Америці. Активність двосторонніх контактів, зайвий раз демонструє, що білорусько–американські відносини на початку 90–х рр. переживали період свого активного розвитку.

Приїзд американського лідера викликав жвавий інтерес, як серед політичних еліт РБ так і в ЗМІ. Оцінюючи значення і мотиви зустрічі, С.Шушкевич відзначав, що запрошення Б.Клінтона в Мінськ, було спробою сказати світу про існування білоруської держави [6]. Варто зауважити, що візит американського президента відбувався на тлі внутрішньополітичної боротьби та реваншистських настроїв частини білоруського політикуму. Так, коментуючи результати зустрічі, лідер опозиційної БНФ З.Пазняк в інтерв'ю газеті “Свобода” заявив: “Я впевнений, що американський президент добре зрозумів, що при владі в Білорусі знаходиться антидемократичний режим” [7].

Мінський візит американського лідера можна розцінювати як символічний вияв підтримки молодій білоруській державі зі сторони США. Хоча в ході візиту не проводилось повноцінних переговорів, все ж сторонами було підписано ряд двосторонніх договорів, зокрема, “Договір між Республікою Білорусь і Сполученими Штатами Америки про заохочення і взаємний захист інвестицій”. Виходячи із положень документу, метою договору було сприяння ширшому співробітництву між ними стосовно інвестицій громадян і компаній однієї сторони на території іншої сторони [8]. Американський президент також поінформував керівників білоруської держави щодо нової ініціативи НАТО “Партнерство заради миру”.

Як виявилось, даний візит став кульмінацією у стосунках РБ з офіційним Вашингтоном, залишаючись до сьогоднішнього дня першою і останньою зустріччю американських і білоруських лідерів.

Налагодивши контакти із білоруською владою через фігуру С.Шушкевича, США вбачали в ньому представника демократичного табору здатного втілити політичні і економічні реформи, яких потребувала РБ. Ліберальні погляди С.Шушкевича категорично не сприймалися парламентською більшістю, а передусім прем'єр–міністром В.Кебічем, які не підтримували створення незалежної Білорусі. Вихід із економічної кризи В.Кебіч вбачав не у реформуванні економіки, з поступовим переходом до ринкових відносин, а у тісних союзних зв'язках із Росією, яка виконуючи роль локомотива, тягнути за собою і Білорусь [9].

Логічним результатом такого стану речей стала відставка С.Шушкевича з посади голови Верховної

Ради 26 січня 1994 р. Звільненню спікера передувала робота парламентської антикорупційної комісії очолюваної О.Лукашенком, який звинуватив С.Шушкевича у корупції. Серед опозиційно налаштованої частини білоруського істеблішменту існувала думка, що “компрокат” на С.Шушкевича був сфабрикований політичними конкурентами для усунення його від участі у політичному процесі.

Відставка спікера ВР не залишилась поза увагою офіційного Вашингтона, який не приховував свою занепокоєність спричинену відставкою спікера ВР РБ. Зокрема, прес–секретар Білого Дому Д.Майерс 28 січня 1994 назвала звільнення С.Шушкевича з посади голови ВР, “гідним жалю” [10, с. 36].

Можна погодитись із твердженням білоруського науковця В.Снапковського, який розглядаючи зміщення С.Шушкевича констатує, що відставка означала ослаблення національно–демократичних сил і зміцнення позицій “партії влади” і номенклатури [10, с. 39].

До 1994 р. РБ залишалась єдиною парламентською республікою на пострадянському просторі. Прийнята 15 березня 1994 р. Верховною Радою РБ Конституція Республіки Білорусь, містила в собі положення про створення інституту президента в РБ. Одним із аргументів на користь введення поста Президента було прагнення консолідувати систему прийняття рішень в політичній сфері, ослабити “суперництво” між законодавчою і виконавчою гілками влади [11, с. 34].

Перемогу на перших в історії РБ президентських виборах, 10 липня 1994 р., несподівано отримав очільник Комітету з питань боротьби з корупцією Верховної Ради Білорусі О.Лукашенко. На хвилі постійної критики білоруської влади він набрав у другому турі 80,1% голосів виборців, тоді як головний фаворит – В.Кебіч, який був ініціатором президентської форми правління, всього лиш 14,1%.

Головними тезами передвиборчої програми О.Лукашенко у сфері зовнішньої політики поряд із декларативним “підвищенням міжнародного престижу і підтримці репутації Білорусі” проголошувалися: відновлення зв'язків з РФ і Україною, також висувалась ініціатива об'єднання держав колишнього СРСР [12].

З обранням президента зазнали зміни підходи у сфері зовнішньої політики. До 1995 р. в зовнішній політиці Білорусі починає домінувати принцип багатовекторності, що на думку білоруського дослідника В.Улаховича, при всій множині його трактувань, на протязі двох років дало суттєві результати [5, с. 111].

Першим міжнародним візитом для О.Лукашенка стала робоча поїздка у Москву 3 серпня 1994 р. На зустрічі з президентом РФ Б.Єльциним сторони обговорили стан двосторонніх білорусько–російських відносин, а також перспективи співпраці в рамках СНД.

Зміна політичної і економічної системи в Білорусі привели до того, що в період 1992–1994 рр. ВВП знизився на 27%, виробництво промислової продукції – на 22,4%, сільського господарства – на 18,8%, інвестиції в основний капітал впали на 46,3% [13]. На фоні кризових явищ в економіці, РБ потребувала перш за все кроків, які б сприяли економічній підтримці та виходу країни з кризи. Таким кроком стало підписання 6 січня

1995 р. в Мінську угоди “Про Митний союз між Російською Федерацією і Республікою Білорусь”. Згідно угоди, метою Митного союзу було створення умов для формування спільного економічного простору, а також усунення перешкод для вільної економічної взаємодії між господарюючими суб’єктами [14].

Вже за місяць, 21 лютого 1995 р., під час візиту до Мінська президента РФ Б.Єльцина сторони підписали “Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво” між РФ і РБ, який в перспективі став основою для створення Союзу Росії і Білорусі. Згідно із статтею 1 договору, сторони зобов’язувались дотримуватись загально визнаних принципів міжнародного права, будувати дружні добросусідські відносини і розвивати співпрацю на принципах рівноправності, територіальної цілісності, невтручання у внутрішні справи [15].

Одночасно, поряд із східним вектором зовнішньої політики РБ, спостерігається активність на західному напрямку. Так, 6 березня 1995 р. в ході свого візиту в Брюссель, білоруським президентом було підписано Договір про партнерство і співробітництво з ЄС. Більше того, після укладення договору глава Білорусі заявив, що його країна “зробила перший важливий крок в напрямку до головної мети – вступу в Європейський Союз” [16]. При підписанні договору в Брюсселі керівництво Білорусі ще не цілком чітко уявляло, що таке Євросоюз, і які вимоги висувуються до претендентів на вступ до цієї організації [17]. Однак, можна також припустити, що дана заява О.Лукашенка була спробою загравання білоруського президента з європейськими лідерами. А також спробою посилити свої позиції напередодні чергових інтеграційних кроків в бік РФ. Цілком ймовірно що це був елемент тактики, до якої білоруський президент в майбутньому неодноразово вдавався у своєму маневруванні між Російською Федерацією і ЄС.

В цьому ж дусі 11–13 липня 1996 р., в ході офіційного візиту в Францію, О.Лукашенко та Ж.Ширак підписали “Договір про взаєморозуміння і співробітництво між Республікою Білорусь і Французькою Республікою”. Укладення договору було безумовним успіхом для білоруської зовнішньої політики. Особливо враховуючи той факт, що французька сторона пішла на підписання договору всупереч волі значної частини політичної еліти країни, яка висловлювала застереження, що документ заохочуватиме посилення авторитарних методів правління в Білорусі [18].

Такі перестороги не були безпідставними, так як в цей час спостерігається наступ на свободу слова в Білорусі, цензура у ЗМІ та утиски опозиційних сил. Очевидно, що саме дані факти викликали занепокоєння в очах європейської спільноти.

Відправною точкою у погіршенні відносин РБ із заходом став ініційований О.Лукашенком референдум, проведений 15 травня 1995 р. одночасно із парламентським виборами. Результатами волевиявлення* стала зміна державної символіки та

надання російській мові статусу державної. Негативну оцінку проведеним парламентським виборам надала Парламентська Асамблея Ради Європи. Така позиція відображена у звіті делегації ПАРЄ з 14 по 28 травня 1995 р., щодо виборів у Білорусі. Поряд з іншим, у документі йдеться що уряд не повинен намагатися впливати на результати виборчого процесу, а ЗМІ мають бути в змозі неупереджено виконувати свої обов’язки [19].

За такого розвитку подій РБ віддалялась від Європи і залишалась у сфері російського впливу, що не могло не влаштувати офіційний Кремль. Зі свого боку, російська сторона визнала результати референдуму і привітала надання російській мові статусу державної. У широкому контексті, білоруський референдум 1995 р. не був ні перемогою Росії, ні поразкою білоруської державності, скоріш за все це була особиста перемога О.Лукашенка [20].

Загострення відносин із Заходом відбувалось на тлі проявів внутрішньополітичної кризи, загострення протистояння президента із судовою та законодавчою гілками влади та поступовим зміцненням президентської вертикалі, що супроводжувалось наступом на громадянські права білорусів.

Паралельно із процесом закручування гайок, білоруськими містами (Вітебськ, Гродно, Могильов) з березня по червень 1996 р. прокочується хвиля масових опозиційних протестів, яка в подальшому отримала назву “Мінська весна”. Піком протестної активності був жорстокий розгін акції “Чорнобильський шлях – 96”, 26 квітня 1996 р., присвяченій 10 річниці аварії на Чорнобильській АЕС. На даний час, акцію вважають найбільшою масовою демонстрацією в історії незалежної Білорусі.

Однак, масові протести так і не переросли у повноцінну революцію, цензура у ЗМІ, жорстокі розгони протестувальників, політичні репресії зумили погасити хвилю невдоволення діями влади.

Такий розвиток подій посилив позиції владної еліти, після чого, до економічної кризи додалась гостра політична і конституційна кризи, спричинена конституційними змінами запропонованих О.Лукашенком. Метою було отримання абсолютних владних повноважень, що означало фактичну узурпацію влади однією особою. В свою чергу Конституційний Суд РБ виніс рішення про неможливість визнання референдуму законним, так як він суперечить Конституції РБ. Таку ж позицію, розглянувши запропоновані до конституції зміни, зайняла і Венеціанська комісія. На думку експертів референдум може привести до ескалації інституційних проблем і авторитарної еволюції білоруського конституційного ладу. Крім того, у висновку зазначалося, що референдум може мати лише консультативний характер і не матиме обов’язкової юридичної сили [21].

Ще до проведення референдуму Парламентська Асамблея у своїй резолюції відносно ситуації в Білорусі зазначала, що пропонувані зміни “значно збільшать повноваження Президента, а це послабить роль парламенту в такій мірі, що поставить під сумнів його

* за надання російській мові статусу державної проголосувало 83,3%; за прийняття нового прапора і герба проголосували 75,1%; за інтеграцію з Росією проголосували 83,3%; за наділення президента

правом розпуску парламенту в разі грубого або систематичного порушення останнім конституції 77,7%.

здатність функціонувати в якості незалежного законодавчого органу” [22].

Варто відзначити, що у Кремлі, при всій прихильності до курсу молодого президента, також не однозначно ставились до запропонованих О.Лукашенком антиконституційних перетворень. Навіть лідер консервативно налаштованої КІРФ Г.Зюганов заявляв, що “якщо конституція пишеться під конкретну ситуацію або особу, то в майбутньому можна очікувати на схожі проблеми, тільки в загостреному варіанті” [23].

Після того, як спроби ряду політичних діячів протидіяти президенту зазнали невдачі, частина білоруських чиновників пішла у відставку (прем’єр-міністр М.Чигирь, голова Конституційного суду В.Тихиня, заступник міністра закордонних справ А.Санніков).

Не дивлячись на опір значної частини білоруського політикуму референдум все ж було проведено. Як наслідок, 24 листопада 1996 р. за офіційними результатами референдуму О.Лукашенко отримав абсолютну підтримку пропонованої ним нової редакції Конституції. Внесені на референдумі поправки, уможливили розширення влади президента, результатом чого стала деградація владних повноважень ВР і Конституційного суду. Після чого РБ набула всіх ознак “суперпрезидентської” республіки, що по суті є однією із форм авторитарного режиму. Аналізуючи проведення листопадового референдуму, білоруський політолог В.Караблевич класифікує його як державний переворот [24]. Підкреслюючи доленосне значення листопадового референдуму, колишній голова Конституційного суду В.Тихиня називав прийняття пропозицій Лукашенка “правовим Чернобилем” [25].

Концентрація державної влади в руках однієї особи, не могла не позначитись на зовнішній політиці РБ. Закономірним наслідком обраного курсу білоруського лідера стала поступова ізоляція зі сторони західних країн і європейських організацій, які не визнавали результатів проведеного в листопаді 1996 р. референдуму. Разом з тим, Білорусь втратила статус спеціально запрошеної країни в Раді Європи.

В умовах фактичної відсутності дипломатичних контактів із Заходом, пріоритетним стає російський напрямок зовнішньої політики. В той же час, саме у середині 90-х рр. закладалися основи зближення двох держав. Результатом, чого стало укладення між РБ і РФ 2 квітня 1996 р. “Договору про створення Співтовариства Білорусі і Росії”. Договір апелював до результатів референдуму 1995 р. та до положень Договору про добросусідство і співробітництво між РФ і РБ від 21 лютого 1995 р. Сторони домовлялися узгоджувати свою зовнішню політику та спільні позиції щодо основних міжнародних питань, взаємодіяти в сфері забезпечення безпеки, охорони кордонів, та ін. У статті 4 декларувалося, що цілями даного договору є створення єдиного економічного простору, ефективне функціонування спільного ринку і вільне переміщення товарів, послуг, капіталів і робочої сили [26]. Таким чином, договором закладалися основи тісної і широкої інтеграції двох держав і тим самим було покладено початок переходу на новий рівень двосторонніх

російсько-білоруських відносин, створення єдиної Союзної держави Росії і Білорусі.

Отже, 1993–1996 рр. стали для РБ перехідним етапом, як у внутрішній, так і у зовнішній політиці. В першому випадку одночасно із переходом від парламентської до президентської республіки відбувся процес фактичної узурпації влади президентом. В другому – після нетривалої активності на західному напрямку зовнішньої політики, протягом короткого періоду сформувалася і втілилася в життя ідея інтеграції РБ і РФ.

Список використаних джерел

1. Чахор Р. Внешняя политика Республики Беларусь: основные итоги двадцатилетия / Р.Чахор // Актуальныя пытанні беларуска-польскіх адносін: да 20-годдзя Дагавора паміж Рэспублікай Беларусь і Рэспублікай Польшча аб добрасуседстве, сяброўстве і супрацоўніцтве ад 23 чэрвеня 1992 г.: матэрыялы беларус.-пол. круглага стала / рэдкал.: В.Г. Шадурскі (наук. рэд.) [і інш.]. – Мінск: Выд. цэнтр БДУ, 2012. – С.47.
2. Czachor R. Polityka zagraniczna Republiki Białoruś w latach 1991–2011. Studium politologiczne, Polkowice 2011.
3. Парламент республіки против референдума. Газета “КоммерсантЪ” №23, от 31.10.1992. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kommersant.ru/doc/28485>
4. Навумчык С. Рэфэрэндум–92. “Эвалюцыя” паводле Шушкевіча. Радыё Свабода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svaboda.org/content/article/24754026.html>
5. Улахович В. Концептуальные подходы во внешней политике Республики Беларусь (1991–2002) / В.Улахович // Evropa. – 2003. – 1 (6).
6. Билл Клинтон приезжает с официальным визитом в Минск [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://90s.by/years/1994/bill-klinton-priezhaet-s-ofitsialnyim-vizitom-v-minsk.html>
7. Прэзыдэнт усё зразумеў. Газета “Свабода” №3, январь 1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://90s.by/wp-content/uploads/2013/04/svaboda3_1.pdf
8. Договор от 15 января 1994 г. “Договор между Республикой Беларусь и Соединенными Штатами Америки о поощрении и взаимной защите инвестиций” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/mdogov/megd4107.htm>
9. Отправлен в отставку один из отцов-основателей СНГ. Газета “КоммерсантЪ” №14, от 28.01.1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kommersant.ru/doc/69788>
10. Снапкоўскі У. Знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь: курс лекцый / У.Е. Снапкоўскі. – Мінск: БДУ, 2007.
11. Шадурский В. Внешняя политика Республики Беларусь: поиск оптимальной модели / В.Шадурский // Труды факультета международных отношений: научный сборник. – 2011. – Вып. II. – С.34.
12. Тезисы программы кандидата в президенты Республики Беларусь А.Лукашенко “Отвести народ от пропасти” // “Народная газета”. – 14.06.1994.
13. Ракова Е. Экономические условия и институциональная среда функционирования промышленных предприятий в Республике Беларусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.case-research.eu/upload/publikacija_plik/bg16.pdf
14. “Соглашение о Таможенном союзе между Российской Федерацией и Республикой Беларусь” от 6 января 1995 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tsouz.ru/DOCS/INTAGRMNTS/Pages/Dogovor_06011995.aspx
15. “Договор о дружбе, добрососедстве и сотрудничестве между Российской Федерацией и Республикой Беларусь” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://belrus.ru/law/act/dokumenty_i_opredelyayuchie_osnov/dogovor_o_druzhbe_dobrososedstve_i_sotrudnech.html
16. Выпьет ли Лукашенко кофе на Монмартре? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://naviny.by/rubrics/politic/2014/07/16/ic_articles_112_186045/
17. Как складывались отношения Лукашенко с Евросоюзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://naviny.by/rubrics/politic/2009/07/10/ic_articles_112_163540/print/
18. Шадурский В. Беларусь – Франция: поиск путей сотрудничества (к 10-летию установления дипломатических отношений) / В.Г. Шадурский // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 2002. –

№1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://evolutio.info/content/view/474/53/>

19. OSCE Parliamentary Assembly. Report on Parliamentary elections in Belarus. 14 and 28 May 1995. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oscepa.org/publications/all-documents/election-observation/past-election-observation-statements/belarus/statements-4/2009-1995-parliamentary-first-a-second-round/file>

20. Киев должен спасти Беларусь, не делая, однако, трагедии из последних событий. “Зеркало недели. Украина”. 19.05.1995. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/POLITICS/kiev_dolzhen_spatat_bielarus_ne_delay_a_odnako_tragedii_iz_poslednih_sobytyi.html

21. Opinion on the amendments and addenda to the Constitution of the Republic of Belarus. adopted by the Commission at the 29th Plenary Meeting of the Commission in Venice, on 15–16 November 1996. – P.13.

22. Official web site Parliamentary Assembly of the Council of Europe, <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta96/eres1102.htm>], “Resolution 1102 (1996) on the situation in Belarus Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 7 November 1996”.

23. Референдум–96 в цитатах современников [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udf.by/news/50634-referendum-96-v-citatah-sovremennikov.html>

24. Каралевич В. Беларусь: год в условиях авторитарного режима. Адкрытае грамадства. Інфармацыйна-аналітычны бюлетень. 1998, N3 (105). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.data.minsk.by/opensociety/105/2.html>

25. Референдум 24 ноября 1996 года: событие которое изменило Беларусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udf.by/referendum.html>

26. “Договор об образовании Сообщества России и Беларуси” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://belrus.ru/law/act/dokumentyi_opredelyayuchie_osnov/dogovor_ob_obrazovanii_soobschestva_rossii_i_.html

References

1. Chahor R. Vneshnjaja politika Respubliki Belarus’: osnovnye itogi dvadcatiletija / R.Chahor // Aktual’nyja pytanni belaruskapol’skih adnosin: da 20–goddzja Dagavora pamizh Rjespublikaj Belarus’ i Rjespublikaj Pol’ssha ab dobrasedstve, sjabroystve i supracojnicstve ad 23 chjervnja 1992 g.: matjeryjaly belarus.–pol. kruglaga stala / rjedkal.: V.G. Shadurski (navuk. rjed.) [i insh.]. – Minsk: Vyd. cjeht BDU, 2012. – S.47.

2. Czachor R. Polityka zagraniczna Republiki Białoruś w latach 1991–2011. Studium politologiczne, Polkowice 2011.

3. Parlament respubliky protiv referendumu. Gazeta “Kommersant##” №23, ot 31.10.1992. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kommersant.ru/doc/28485>

4. Navumchyk S. Rjefjerjendum–92. “Jevaljucyja” pavodle Shushkevicha. Radyjo Svaboda [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svaboda.org/content/article/24754026.html>

5. Ulahovich V. Konceptual’nye podhody vo vneshnej politike Respubliki Belarus’ (1991–2002) / V.Ulahovich // Evropa. – 2003. – 1 (6).

6. Bill Clinton priezhaet s oficial’nym vizitom v Minsk [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://90s.by/years/1994/bill-klinton-priezhaet-s-oficialnyim-vizitom-v-minsk.html>

7. Prjezydjent usjo zrazumej. Gazeta “Svaboda” №3, janvar’ 1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://90s.by/wp-content/uploads/2013/04/svaboda3_1.pdf

8. Dogovor ot 15 janvarja 1994 g. “Dogovor mezhdou Respublikoj Belarus’ i Soedinennymi Shtatami Ameriki o pooshrenii i vzaimnoj zashhite investicii” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/mdogov/megd4107.htm>

9. Otpavljen v otstavku odin iz otcov-osnovatelej SNG. Gazeta “Kommersant##” №14, ot 28.01.1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kommersant.ru/doc/69788>

10. Snapkoj’ski U. Zneshnjaja palityka Rjespubliki Belarus’: kurs lekcyj / U.E. Snapkoj’ski. – Minsk: BDU, 2007.

11. Shadurskij V. Vneshnjaja politika Respubliki Belarus’: poisk optimal’noj modeli / V.Shadurskij // Trudy fakul’teta mezhdunarodnyh otnoshenij: nauchnyj sbornik. – 2011. – Vyp.II. – S.34.

12. Tezisy programmy kandidata v prezidenty Respubliki Belarus’ A.Lukashenko “Otvesti narod ot propasti” // “Narodnaja gazeta”. – 14.06.1994.

13. Rakova E. Jekonomicheskie uslovija i institucional’naja sreda funkcionirovanija promyshlennyh predprijatij v Respublike Belarus’

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.case-research.eu/upload/publikacija_plik/bg16.pdf

14. “Soglashenie o Tamozhennom sojuze mezhdou Rossijskoj Federaciej i Respublikoj Belarus’” ot 6 janvarja 1995 goda [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tsouz.ru/DOCS/INTAGRMNTS/Pages/Dogovor_06011995.aspx

15. “Dogovor o družbe, dobrososedstve i sotrudnichestve mezhdou Rossijskoj Federaciej i Respublikoj Belarus’” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://belrus.ru/law/act/dokumentyi_opredelyayuchie_osnov/dogovor_o_druzhe_dobrososedstve_i_sotrudnech.html

16. Vyp’et li Lukashenko kofe na Monmartre? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://naviny.by/rubrics/politic/2014/07/16/ic_articles_112_186045/

17. Kak skladyvalis’ otnoshenija Lukashenko s Evrosojuzom [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://naviny.by/rubrics/politic/2009/07/10/ic_articles_112_163540/print/

18. Shadurskij V. Belarus’ – Francija: poisk putej sotrudnichestva (k 10–letiju ustanovlenija diplomaticheskikh otnoshenij) / V.G. Shadurskij // Belorusskij zhurnal mezhdunarodnogo prava i mezhdunarodnyh otnoshenij. – 2002. – №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://evolutio.info/content/view/474/53/>

19. OSCE Parliamentary Assembly. Report on Parliamentary elections in Belarus. 14 and 28 May 1995. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oscepa.org/publications/all-documents/election-observation/past-election-observation-statements/belarus/statements-4/2009-1995-parliamentary-first-a-second-round/file>

20. Kiev dolzhen spatat’ Belarus’, ne delaja, odnako, tragedii iz poslednih sobytij. “Zerkalo nedeli. Ukraina”. 19.05.1995. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/POLITICS/kiev_dolzhen_spatat_bielarus_ne_delaya_odnako_tragedii_iz_poslednih_sobytyi.html

21. Opinion on the amendments and addenda to the Constitution of the Republic of Belarus. adopted by the Commission at the 29th Plenary Meeting of the Commission in Venice, on 15–16 November 1996. – P.13.

22. Official web site Parliamentary Assembly of the Council of Europe, <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta96/eres1102.htm>], “Resolution 1102 (1996) on the situation in Belarus Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 7 November 1996”.

23. Референдум–96 в цитатах современников [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udf.by/news/50634-referendum-96-v-citatah-sovremennikov.html>

24. Karablevich V. Belarus’: god v uslovijah avtoritarnogo rezhima. Adkrytae gramadstva. Infamacyjna-analitychny bjuleten’. 1998, N3 (105). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.data.minsk.by/opensociety/105/2.html>

25. Referendum 24 nojabrja 1996 goda: sobytie kotoroe izmenilo Belarus’ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udf.by/referendum.html>

26. “Договор об образовании Сообshhestva Rossii i Belarusi” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://belrus.ru/law/act/dokumentyi_opredelyayuchie_osnov/dogovor_ob_obrazovanii_soobschestva_rossii_i_.html

Poliovy T. E., Department of International Relations, Institute of History, Political Science and International Relations, Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk), taraspolo@gmail.com

Change of foreign policy priorities of the Republic of Belarus on the background of transformations in the middle of State (1993–1996 years)

This article explores the transformation of foreign policy of the Republic of Belarus in the period 1993–1996 years. Deals the influence of domestic political realities on the formation of foreign policy. Reveals the content of agreements concluded by Belarus in the period. Analyzed first foreign policy achievements Lukashenko.

Keywords: foreign policy, domestic policy, RB, referendum, political opposition, the Belarusian–Russian relations, foreign policy isolation.

Полемой Т. Е., кафедра международных отношений, Институт истории, политологии и международных отношений, Прикарпатский национальный университет (Украина, Ивано–Франковск), taraspolo@gmail.com

Изменение внешнеполитических приоритетов Республики Беларусь на фоне трансформаций внутри государства (1993–1996 гг.)

Исследовано трансформацию внешнеполитического курса РБ, в период 1993–1996 гг. Освещено влияние внутривнутриполитических реалий на формирование внешней политики государства. Раскрыто содержание договоров заключенных белорусской стороной в указанный период. Проанализированы первые внешнеполитические достижения А.Лукашенко.

Ключевые слова: внешняя политика, внутренняя политика, РБ, референдум, политическое противостояние, белорусско–российские отношения, внешнеполитическая изоляция.

* * *